

Yayın Geliş Tarihi: 24.02.2021

Yayına Kabul Tarihi: 20.04.2021

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (Chicago 17. Sürüm):
Memmedli, İlahe; "Mir Möhsün Nevvab'ın Kaleminden 1905-1906 Yıllarında Ermeni-Müslüman Çatışması." *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 68 (2021): 159-160.

Kitap Tahlihi

MİR MÖHSÜN NEVVAB'IN KALEMİNDEN 1905-1906 YILLARINDA ERMENİ-MÜSLÜMAN ÇATIŞMASI

(ARMENIAN-MUSLIM CONFLICT BETWEEN
1905 AND 1906 WRITTEN BY MIR MOHSUN NEVVAB)

İlahe MEMMEDLİ*

Kitap adı: Ermeni-Müslüman Çatışması 1905-1906

Yazar: Mir Möhsün Nevvab

Yayınevi: Türk Tarih Kurumu

Yayına Hazırlayanlar: Ali Asker-Serap Bozpolat Ayan

Yayın Yeri -Tarih: Ankara- 2020

Dil: Türkçe

Sayfa Sayısı: 121

Möhsün Nevvab Hacı Seyyid Ahmet oğlu, 1833 yılında Azerbaycan'ın kültür ve medeniyet merkezi olan Şuşa şehrinde doğmuştur. Tüm hayatını doğduğu şehirde geçirmiştir. İlk eğitimini dini mektepte alan Nevvab, Arapça ve Farsçayı öğrenmiş, ardından sonra Abbas Sarıçalı Medresesinde astronomi, kimya, matematik ve diğer bilimlerin esaslarını tahsil etmiştir. Mir Möhsün Nevvab şair ve yazar olmakla beraber aynı zamanda ressam, hattat ve bilim adamı,

* Karabük Üniversitesi Lisansüstü Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, ilahe1405@gmail.com

müziyen, tarihçi, müzik tarihçisi ve bir marangozdu. Birçok çalışmada Nevvab Orta Çağ'dan bu yana süregelen “ansiklopedik alim” kuşağının en son temsilcilerindedir. 1918 yılında Şuşa'da 85 yaşında hayatını kaybetmiştir. 1994 yılında Ermenilerin Şuşa'yı işgali sırasında Nevvab ve diğer sanatçıların eserleri yok edilmiştir.

Birçok konuda eser yazan Nevvab'ın Ermenilerin 1905-1906 yıllarında yaptıkları kırımlara ilişkin tarih risalesi gerek konu, gerekse muhteva yönünden dikkat çekmektedir. Sovyet döneminin yasakları arasında, uzun süre arşivlerin tozlu rafında yer alan bu kıymetli eser sadece Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra neşredilebilmiştir. Kitap, birincil kaynak olarak olaylara tanıklık eden bir âlim tarafından yazıldığı için son derece önemlidir. Bahsi geçen dönemde Bakü, Karabağ, Revan ve Azerbaycan'ın diğer bölgelerinde Ermeni silahlı çetelerinin Müslümanlara karşı saldırıları, ayrıca Çarlık yönetiminin bu saldırıları “böl-yönet” politikası doğrultusunda nasıl yönlendirdiği ve Ermeni saldırganlığının yayılmasına nasıl vesile olduğu, bu kitapta gözler önüne serilmektedir. Kitapta ayrıca, Ermeni silahlı çetelerinin insanın kanını donduracak vahşet ve işkence yoluyla Türk/Müslümanları katlettiklerine dair çok sayıda olaydan bahsedilmektedir. Mir Möhsün Nevvab, yazmış olduğu bu eserde Türklere karşı düşmanca bir tutum içinde olan Ermenilere seslenerek hiçbir cinayetin cezasız kalmayacağını, yaptıkları amellerden dolayı suçluların bu dünyada ve ahrette cevap vereceklerini şu sözlere yer vererek yazar:

“Bu kadar zulüm, eziyet, insafsızlık ve kanunsuzlukla bu eyalette bayrağınızı dalgalandırmak istiyorsunuz. Lakin buna nail olamayacaksınız. Evet, o padişahlık bayrağı yükselirse, onun altına önce başı gözü çivilenmiş, burnu kulağı kesilmiş, başları taş ve çekiçle ezilmiş, bedenleri zulüm ateşi ile yakılmış şahısların evlatları gelip size sorgu sual edecektir. Şunu iyi bilin ki bu zulümleri türetenler karşılığını çok çabuk bulacaktır. Allah-u Teâlâ da bu zulümleri türetenlere merhamet etmeyecektir. Elbette, bu zulümleri yapan haydutlardan çok geçmeden bu dünyada intikam alınacak ve ahrette de yaptıklarının cezasını çekecekler.”

Eserin orijinali eski alfabeden aktarılarak 1993'de Bakü'de neşredilmiştir. Eser 2020'de Ali Asker ve Serap Bozpolat Ayan tarafından Türkiye Türkçesine aktarılarak Türk Tarihi Kurumu tarafından yayınlanmıştır. 121 sayfadan oluşan metnin sonunda kullanılan kaynaklar, izin ve eserden yazım örnekleri verilmiştir.

Kitap, tarih ve Ermeni meselesi konusunda çalışmalar yapan araştırmacılar ve konuyla ilgilenen genel okuyucu kitlesi için son derece faydalı olacak bir eserdir.